

TEGNERIER I ET HISTORISK PERSPEKTIV

De fleste av oss ser nok på tegneserien som et moderne fenomen. Men hvis vi tar utgangspunkt i definisjonen vår, en sekvens med sidestilte individuelle bilder som skal formidle en historie, så blir det tydelig at denne måten å kommunisere på har vi mennesker holdt på med i mange tusen år. Her kommer noen historiske eksempler på sekvenskunst.

Fra oldtidens Egypt har de funnet tegneserieaktige veggmalerier. Disse maleriene viser scener om alt i fra hverdagslivet til faraoen til religiøse scener som viser begravelser og offerprosesser. Veggmaleriene har også skrifttegn, *hieroglyfer*, som forteller oss om det vi ser. Også de antikke grekerne brukte visuelle uttrykk på templene sine for å fortelle om helter og sagn. På tempelet Parthenon, som står på Akropolis-høyden i Athen, er frisefeltet utsmykket med *metoper*. En metope er en firkantet blokk som er dekorert med utsmykninger. Disse 92 metopene viser blant annet mytiske kampscener og scener fra det panatheneiske festopptøget.

Bayeux-teppet er et tekstilt eksempel på sekvenskunst. Det er et langt veggteppe i lin (70 m langt og 0,5 m bredt) fra årene rundt 1070. Teppet forteller historien om da normannerhertugen Vilhelm Erobreren invaderte England og slaget ved Hastings i 1066. Hendelsene er ikke avgrenset med linjer eller ruter, som det ofte er i tegneserier, men forskjellige scener er gruppert sammen for å fortelle om hva som skjedde. I tillegg til bilder, er det også brukt latinsk tekst som forteller oss om hva vi ser og hva det er som skjer.

I middelalderen var det bare en liten gruppe lærde mennesker som kunne lese og skrive og som forstod latin. Samtidig var det vanlig at folk flest gikk i kirken for å delta i messen. Men hvordan skulle alle de som ikke kunne latin forstå hva de hørte om? Her hadde veggmaleriene og glassmaleriene i de store middelalderkirkene en opplærende funksjon. Ved hjelp av malerier som viser forskjellige hendelser fra Bibelen, påskeevangeliet er for eksempel en vanlig motivkrets, kunne alle som var i kirken forstå hva presten snakket om. De viktigste hendelsene ble valgt ut og fremstilt i adskilte billedfelt eller glassmalerier (de gotiske kirkene). Slik ble budskapet formidlet ved hjelp av sekvenskunst i middelalderen.

Rundt 1519 oppdaget den spanske conquistadoren Hernán Cortéz (han erobret Mexico for Spania) en antikk mexicansk bok, kalt en *codex*. Boken stammet fra precolumbiansk tid – fra et folkeslag i mellom-amerika kalt *Mixtec-folket*. Den er datert til ca. 1200-1521 og er et tegnet manuskript om den mixteciske helten *Åtte hjort jaguarklo*. Historien leses fra høyre til venstre og forteller to forskjellige fortellinger: en side forteller om historien til viktige maktsentre i mixtec-regionen, og den andre forteller om historien til *Åtte hjort jaguarklo*. Manuskriptet bruker både bilder, figurer og datoer for å fortelle historien.

Da boktrykkerkunsten ble utviklet i Europa (det er viktig å huske på at dette allerede var oppfunnet i Asia mange hundre år tidligere) av Johan Gutenberg rundt 1450 ble det også mulig å masseprodusere bøker til folket. Også bruken av grafiske trykk var med på å spre dekor, folkeopplysning og underholdning til vanlige mennesker i århundrene som fulgte.

På 1700-tallet arbeidet den engelske kunstneren William Hogarth (1697-1764) med å lage en form for sekvenskunst. Kunstserier som kan kalles «Billedhistorier». Han lagde kobberstikkserier med såkalte *moral pictures*, moralbilder. Mønsteret for disse

moraliserende bilder var, som han selv sa, de folkeoppdragende dramaer. Ved hjelp av et og et enkeltbilde, som skal sees i en spesifikk sekvens, ville Hogarth oppdra den engelske befolkningen, som han syntes hadde forfalt.

Det vi kaller for den første moderne tegneserien, altså noe som ble lagd for å være en tegneserie, var det sveitseren Rodolphe Töpffer (1799-1846) som laget. Så tidlig som i 1833 lagde han det han kalte *histoires en images*, billedhistorier. Med disse satiriske historiene var Töpffer den første som satt sammen ord og bilder i paneler for å lage en humoristisk tegneserie.

Som moderne massemedium fikk tegneseriene sitt gjennombrudd med veksten i, særlig den amerikanske, avisbransjen på slutten av 1800-tallet. Tegneserien slik vi kjenner den i dag er derfor bare litt over 110 år gammel. Den første gjennomførte tegneserien, i følge Store norske leksikon, var antakelig *The Katzenjammer Kids* (startet av Rudolph Dirks i 1897), eller *Knoll og Tott* som de heter på norsk. En gammel nordisk tegneserie var Rudolf Peterssens *91:an Karlsson* (1932) som ble utgangspunktet for norsktegnede *Nr. 91 Stomperud*.

I Norge har vi en lang tradisjon for såkalte julehefter. Det har vi faktisk holdt på med siden slutten av 1800-tallet. Både *Knoll og Tott* og *Nr. 91 Stomperud* er gamle kjenninger i juleheftene. De tradisjonelle norske seriene foregikk ofte i folkelig miljø, noen eksempler er Jens R. Nilssens *Smørbukk* og *Vangsgutane*. *Smørbukk*, som senere er overtatt av andre tegnere, er ved siden av *Nr. 91 Stomperud* trolig den mest populære tradisjonelle norske serien.

I de tradisjonelle norske tegneseriene var det blant annet eventyrfigurer som var hovedpersonene. Men i dag forbinder kanskje mange først og fremst tegneserier med superhelt-tegneserier som *Supermann*, *Tarzan*, *Fantomet* og *Batman*.

En type tegneserier som blant annet har blitt veldig populære i Norge i de seneste årene er den japanske tegneseriestilen *manga*. Japan er det landet i verden hvor det leses flest tegneserier, en grunn til dette kan kanskje være at de har en lang billedtradisjon på serier med tretrykk som forteller en historie. Typisk for mangaserier er figurenes store øyne og strittende hår samt den enkle skyggeleggingen. En del manga har sofistikert layout med oppløsning av det tradisjonelle rutemønsteret.

Tegneserien er en populær og variert sjanger i dag. Den spenner seg i fra tegneserier rettet mot barn og unge, politiske tegneserier, kult-serier, satiriske tegneserier og populærkulturelle serier. De blir lest av folk i alle aldre og har bred appell.

Vi i Norge har flere gode tegneserier vi kan være stolte over. Et godt eksempel er norske Jason alias John Arne Sæterøy, som vekker mye oppmerksomhet i utlandet og blir av mange sett på som Nordens fremste tegneserieskaper. Et annet eksempel er Lise Myhres *Nemi*, som er utgitt i flere land, og Frode Øverlis *Pondus*, som til og med er blitt utgitt på latin! Men det er viktig å huske på at det ikke var før i løpet av 1980- og 1990-årene at tegneserier ble anerkjent som seriøs kultur i Norge. Og det var ikke før i 2012 at tegneserier ble en del av innkjøpsordningen til Kulturrådet.

Teksten er hentet fra lærerveiledningen til APEFJES – en norsk superhelt, en vandretstilling produsert av Kunst i Skolen.

Lærerveiledningen kan lastes ned på kunstiskolen.no/apefjes

© Kunst i Skolen